

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 61 – תשע"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

כבוד אביו וכבוד כהן איזה מהם קודם?

אני אהיה בדירת השווער בירושלים

אברך שמכר את דירתו בבית שמש שאל השבוע את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א היכן לקנות דירה האם בירושלים או בבני ברק?

אמר לו מרן שליט"א תקנה בשניהם, בבני ברק שהיא מקום תורה, ובירושלים כיון שהמשיח יבא בקרוב וכך תהיה קרוב לבית המקדש.

ולשאלת אותו אברך שאין לו כסף לשניהם, אמר מרן שליט"א שיקנה בבני ברק אבל כדאי לדאוג גם לדירה בירושלים כדי להיות קרוב לבית המקדש.

ושאל הנכד את הגר"ח שליט"א הרי גם לסבא אין דירה בירושלים? השיב הגר"ח שליט"א אני אהיה בדירת השווער בירושלים!

יש להסתפק באדם שיש לפניו כבוד אביו וכבוד כהן כגון ששניהם אורחים אצלו, ורוצה לכבד בברכת המזון איזה מהם יכבד האם את אביו מדין כיבוד אב או את הכהן מדין וקדשתו.

ולכאורה נראה דזה דומה להא דמבואר בקדושין (דף ל"א ע"א) דאביו אומר לו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים מניח את של אמו ועוסק בכבוד אביו שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, והכי נמי נימא הכי דאתה ואביך חייבים בכבוד הכהן ויקדים כבוד הכהן.

אולם י"ל דסברא זו היא רק סיבה לקדימה בב' אנשים שמחויב לכבדם בשוה כאביו ואמו דבזה אמרינן שיקדים את מי שגם השני מחויב לכבדו, אבל במקום שאין חיובם שוה כמו בנידון דידן שכבוד אביו הוקש לכבוד המקום אזי הוא עדיף על כבוד כהן ועליו להקדים את כבוד אביו בכל ענין.

ונראה שנחלקו בזה הפוסקים, דהנה ברמ"א (יור"ד סי' רמ"ב סכ"א) כתב שאין לכבד רבו בפני רבו של רבו

כשהאדם עצמו הוא ג"כ תלמיד קצת של רבו של רבו, וכן אין לכבד אביו בפני רבו של אביו כשהרב הוא ג"כ קצת רבו של הבן, והטעם הוא משום 'אתה ואביך חייבים בכבוד רבו'.

ובנחלת צבי (על הגליון שו"ע שם) תמה על דבריו דלא אמרו אלא במקום שחיובם שוה אבל במקום שאין חיובם שוה לא שייך סברא זו, וכאן הלא מחויב בכבוד רבו יותר מכבוד רבו של רבו, וכן חייב בכבוד אביו יותר מכבוד רבו של אביו, הרי שנחלקו בנידון זה האם שייכת סברא זו גם אם אין חיובם שווה.

ומצינו עוד שנחלקו בנידון זה, דהנה ברמ"א (יור"ד סי' ר"מ סכ"ד) הביא בשם המהר"ק דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו, ונחלק עליו הרמ"א וכתב שחייב אדם בכבוד אבי אביו אלא שחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי

אביו, וכדאיתא במדרש והובא ברש"י עה"ת "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק", לאלקי אביו אברהם לא נאמר, מכאן שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו.

ובתשובות רעק"א (סי' ס"ח) הביא מספר לזית חן דאביו אומר לו השקני מים ואבי אביו אומר לו השקני מים נותן לאבי אביו משום הסברא שאתה ואביך חייבים בכבוד אבי אביך, הרי שגם במקום שאין חיובם שוה שהרי כבוד אביו גדול מכבוד אבי אביו נאמר ג"כ סברא זו.

ואולם בגליון רעק"א על השו"ע שם כתב בשם אליהו זוטא דהיכא שיש בפניו כבוד אביו וכבוד אבי אביו כבוד אביו קודם, ומבואר שבמקום שאין חיובם שוה לא אמרינן להאי סברא.

הרי שנחלקו האחרונים אם אמרינן סברא זו גם במקום שאין חיובם שוה או לאו, ומ"מ משמע שסתם הרעק"א שלא כמו שהביא בתשו' מספר לזית חן, ולהלכה נקט שהיכא שאין חיובם שוה לא אמרינן להאי סברא.

אם אמרינן 'אתה ואמך' במלאכות שאין האשה חייבת לעשות לבעלה

ואולם נראה דבנידון דידן לא שייך כלל האי סברא דאתה ואביך חייבים בכבוד כהן, דהנה כתב הפתחי תשובה (יור"ד סי' ר"מ סק"ט) וז"ל "ונראה לי לכאורה דאם אמר לו אביו לעשות לו מלאכה שאין האשה מחויבת לעשות לבעלה כאשר מבואר בשו"ע (אהע"ז סי' פ') ואמו ג"כ אמרה לו לעשות לה מלאכה ההיא דשניהם שוים, ולהכי נקטו השקני מים מפני שזו לעולם חייבת אף אם הכניסה לו כמה שפחות ע"ש, מיהו אין זה ברור".

ומבואר בפתחי תשובה דסברא זו 'דאתה ואמך חייבים בכבוד אביך' היא דוקא במלאכה שהאשה חייבת לעשות לבעלה שאז אמרינן "אפוכי מטרתא למה לי", שהרי אם יעשה המלאכה לאמו תתחייב לבעלה וא"כ מתחילה עליו לעשותה לאביו, אבל בכה"ג שהאב מבקש שיעשו עבורו מלאכה שאשתו לא חייבת בה לא שייך האי סברא [ומ"מ כתב "מיהו אין זה ברור" די"ל שכיון שבאופן כללי גם האם מחויבת בכבוד האב יש על הבן להקדים את אביו לאמו].

ולפי"ז לכאורה גם בנידון דידן לא שייך האי סברא כיון שחיוב כיבוד הכהן מוטל על בעה"ב שהוא הבן, ואם יכבד בעה"ב את אביו לא יתחייב אביו לכבד את הכהן שהרי אינו בעה"ב ואין הוא מחויב בכך, ולכך אין בזה את הכלל שאתה ואביך חייבים בכבוד כהן.

ואולם שמעתי ממר"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א דבן מחויב לתת סנדק לאביו אף שזקנו חי, אלא שאביו חייב לכבד אח"כ לזקנו שהרי הוא מחויב בכבוד אביו, ואף שהסב אינו מבקש ודאי שרוצה בכך ונחשב כאילו ביקש.

וצ"ע הלא בעל הברית הוא הבעלים על הכיבודים, ואחרי שהוא מכבד את אביו מדוע מחויב האב לתת אותה לאביו והרי לא שייך כאן 'אתה ואביך חייבים בכבוד אבי אביך' כיון שהאב עצמו לא מחויב בזה לכבד את אביו שאין הוא הבעלים על הסנדקאות, והרי זה כמוש"כ הפתחי תשובה שאין 'אתה ואמך מחויבים בכבוד אביך' בעבודות שאין האשה מחויבת לבעלה.

ואכן מדברי מרן שליט"א נראה דמ"מ על האב מוטל לסרב לקבל את הסנדקאות כדי להעבירו לאביו, וה"נ מוטל על האב לסרב לקבל את ברכת הזימון ולהעבירו לכהן, וצ"ע.

הנידון במצוות שכל ענינם כיבוד

אין ילד חוצפן

שמעתי פעמים רבות ממ"ר מרן ראש הישיבה שליט"א דלפעמים המלמדים נפגעים מתלמידים ויש להם טעות אין ילד חוצפן (אולי כשמגיע לישיבה קטנה) ילד מתנהג כמו ילד ויש לחנכו ולהדריכו.

ופעמים רבות שמרן שליט"א אומר למחנכים "מה אתם רוצים הוא רק ילד", ויש ילדים שצריכים להשתולל ולהוציא את שובבות הנעורים.

ומה שאומר רבנו שליט"א שרוב הצרות עושה אדם לעצמו הוא גם בחינוך הילדים שהעיקר הוא להיות דוגמא ומופת ולהפוך את הבית לחממה של תורה ומצוות (דברים שנמסרו בועידת החינוך ניר עציון טבת תשע"ז).

והנה באומר לו אביו אל תחזיר את האבידה הדין הוא שמניח כבוד אביו ומחזיר את האבידה משום שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' - כולכם חייבים בכבודי (ב"מ דף ל"ב ע"א), והרי מצות כבוד אביו גדולה יותר מהשבת אבידה שהרי הוקש כבודו לכבוד המקום, ואפ"ה אמרין הסברא של כולכם חייבים בכבודי והטעם הוא משום שבמקום מצוה ליכא כיבוד אב, וא"כ לכאורה גם הכא כולכם חייבים בכבודי ויש להקדים כבוד כהן לכבוד אביו.

אך נראה שזה הכל בכלל המצוות אפילו מצוות קלות כהשבת אבידה שנדחה כיבוד אב מחמתם, אבל במקום מצוה שהיא ג"כ של כיבוד כמו "וקדשתו" שהמצוה היא לכבד את הכהן, כיון שהיא זהה לכיבוד אב ששניהם מצוה שענינה כיבוד, אזי יש לראות איזה כיבוד חמור יותר ואותו חייבה תורה.

ולהלכה הורו מרנן הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א דיש להקדים את אביו על פני הכהן וכמו ששמע מגליון הרעק"א הנ"ל.

האם חייב אדם בכבוד אבי סביו

שאלתי את מו"ר מרן רבינו הגראי"ל שטיינמן שליט"א האם אדם חייב בכבוד אבי זקנו כמו בכבוד אבי אביו כמבואר ברמ"א יור"ד (סי' ר"מ סכ"ד)?

ואמר דלא מבעיא אם החיוב דאבי אביו הוא משום דחשיב כאביו א"כ אף אבי זקנו בכלל, אלא אף אם החיוב של כבוד אבי אביו הוא משום שזהו בכלל כבוד אביו י"ל דאף אבי זקנו בכלל כיון שאביו חייב בכבוד זקנו.

והביא מרן שליט"א מספר לקט יושר (חלק יור"ד עניני מילה) שכתב שהיה לאחד מילה בר"ה ושאל אם לקרוא הבן אחר אביו או אחר יצחק אבינו, והשיב שהוא ואביו חייבין בכבוד יצחק עכ"ל, הרי דגם לאבי זקנו ואף ליצחק שהוא מדורי דורות יש חיוב כיבוד.

ואולם דחה רבינו שליט"א שהרי לפי המבואר במדרש ופסק הרמ"א שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו א"כ היה צריך לקרא לבנו ע"ש אביו דמחוייב בכבודו יותר וע"כ דכבוד יצחק אינו משום כיבוד אב אלא משום כבוד האבות וליכא ראייה מהתם.

המקסימום האפשרי הוא המינימום ההכרחי

"ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיני שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים ויאמר השבעה לי וישבע לו" (בראשית מז כט)

וכתב הרמב"ן וז"ל: "לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק והאהוב לו שימרה על מצות אביו ועל הדבר אשר הבטיחו ואמר אני אעשה כדברך, אבל עשה כן לחזק הענין בעיני פרעה, אולי לא יתן לו רשות להפרד ממנו ויאמר לו שלח את אחיך ואת עבדיך ויעלוהו שם, או שיחפץ פרעה שיקבר הנביא ברצו לכבוד להם ולזכות, ולכן השביעו, כי לא יהיה נכון להעבירו על שבועתו, וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מפני השבועה, וכן היה הדבר כמו שאמר (להלן נ' ו) עלה וקבור את אביך כאשר השביעך".

ולכאורה יפלא הלא זו היתה קושיתו של הרמב"ן שלא יעלה על הדעת שיעקב חושד בבנו הצדיק והאהוב שימרה את פיו, וא"כ מהו שהוסיף שעל ידי השבועה יצטרך להשתדל יותר בענין מפני השבועה?
אלא ודאי שיוסף רצה לעשות את המקסימום לקיים את מצוות אביו, אבל בזה שנשבע ונעשה מוכרח מתגלים באדם כוחות טמירים ונעלמים הנמצאים בכל אחד ואחד ומכוחם ישתדל יותר בענין.
וזהו הביאור במה שאמרו חז"ל שאילו היה ראובן יודע שהתורה תכתוב עליו 'וישמע ראובן ויצילהו מידם' היה מביאו בכתפו אל אביו דהיה נעשה מחויב יותר ואז היה מתגבר על אחיו שבטי קה והיה מביאו לאביו.
וידוע כמה מרן ראש הישיבה שליט"א מורה לשואלים, את שהוא נוהג בעצמו, ליצור לעצמו "מחייבים" קבועים במשך כל היום, וכך ע"י ה"חיוב" מגלה האדם את כוחו הרב הטמון בו, ומרבה ראש הישיבה להזכיר את מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שהיה אחד בודד בתקופת שממה רוחנית והפך לבדו את כל אמריקה ממדבר שממה לאי פורח של רוחניות.

ברכת מזל טוב מעומקא דליבא שלוחה בזה
למורנו הרב שליט"א
לרגל הולדת נכדו בן לבנו הרב משה חיים
שליט"א בשעתו"מ
יזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים
ולרוות ממנו רוב נחת דקדושה

לרפואת רבן של ישראל, מאור העולם,
רשכבה"ג
רבינו מרן רבי אהרן יהודה לייב בן גיטל
פייגא שליט"א